వ్యాసం

◆ కె.జి. కన్నబిరన్

సిద్ధాంత నిరంకుశత్వం తగదన్నవాడు

బాలగోపాల్ గురించి రాయడం అంటే మానవహక్కుల ఉద్యమ చరిత్ర గురించి రాయడం. మానవులకు హక్కులు స్వతసిద్ధమైనవని, జాతీయ, అంతర్జాతీయ శాసనాలు, ప్రకటనలు వాటిని ప్రకటించి ప్రస్ఫుటం చేస్తాయని ఆయన నమ్మారు. బాలగోపాల్ గురించి రాయడమంటే నక్సల్బరి ఉద్యమానికి నిబద్ధుడైన మేధావి నుంచి మానవ హక్కుల యోధుడిగా రూపాంతరం చెందడం గురించి రాయడం. తన మార్పు ఏ దిశగా, ఏ సూత్ర ప్రాతిపదికగా జరగాలో స్వయంగా నిర్ణయించుకుని పురోగమించిన మేధావి ఆయన.

నక్సలైట్ ఉద్యమం 1967లో మొదలైంది. ఆ ఉద్యమంతో వ్యవహరించేందుకు ప్రభుత్వాలకు సుపరిచితమైన ఒకే ఒక పద్ధతి అణచివేత. జాతీయోద్యమాన్ని అణచివేసేందుకు బ్రిటీషువారు రూపొందిన దండనా శాసనాలను రాజ్యాంగానంతర భారతదేశంలోనూ యథాతథంగా కొనసాగించారు. 1969లో శ్రీకాకుళానికి నక్సలైట్ ఉద్యమం విస్తరించే నాటికి దాదాపు 18 ఏళ్ళుగా భారత రాజ్యాంగం అమలులో ఉంది. కానీ రాజ్యాంగ స్ఫూర్తి పాలనలో కరువైంది. మనకు వారసత్వంగా సంక్రమించిన 'స్థిరాస్తి' నెహ్రూ 1964లో కన్నుమూశారు. కొంత జాప్యం తర్వాత అనువంశిక పాలనే మేలైనదని కనుగొన్నట్టుగా ఇందిరాగాంధీ అధికారంలోకి వచ్చింది. రాజ్యాంగ అమలుపై మరిన్ని సందేహాలు తలెత్తాయి. ఆ సంక్షుభిత కాలంలో వచ్చిన మార్క్సిస్టు - లెనినిస్టు ఉద్యమం రాజ్యాంగానికీ అది ప్రవచించిన విలువల చట్రానికీ పెనుసవాలు విసిరింది. శ్రీకాకుళం నుంచి ఆదిలాబాద్ వరకూ అటవీ ప్రాంతాలను 'కల్లోలిత ప్రాంతాలు'గా ప్రకటించారు. క్రూరమైన అణచివేతను ప్రయోగించారు. రాజ్యహింసకు ఎదురు లేకుండాపోయింది. వందల మందిని అరెస్టు చేస్తూ వేల మందికి పైగా కార్యకర్తలను పోలీసులు కాల్చి చంపారు. ఇదేకాలంలో ఈ అణచివేతను ప్రశ్నించిన గొప్ప మేధావులెందరికో వరంగల్ పట్టణం జన్మనిచ్చింది. అది విప్లవ కార్యకలాపాల తుఫాను కేంద్రం అయింది. ఈ ఉద్యమంలో వరవరరావు ప్రధానపాత్ర వహించారు. కార్చిచ్చులా వ్యాపించిన ఉద్యమానికి ఉపాధ్యాయులు నాయకులయ్యారు.

ఎమర్జెన్సీలో అక్రమాలకు పాల్పడిన పోలీసు అధికారులను శిక్షింపచేయాలనే లక్ష్యంతో జయప్రకాష్ నారాయణ్ 'తార్కుండే కమిటీ'ని నియమించాడు. ఆ తర్వాత రాష్ట్ర ప్రభుత్వం జస్టిస్ భార్గవ కమిటీని నియమించింది. చెన్నారెడ్డి మంత్రివర్గం దాన్ని అర్థాంతరంగా రద్దుచేసింది. ఇదే కాలంలో బాలగోపాల్ వరంగల్ రీజనల్ ఇంజనీరింగ్ కళాశాలలో చేరాడు. నక్సలైట్లపై పోలీసుల క్రూరత్వాన్ని చూశాడు. అది అతని భవిష్యత్తు దిశానిర్దేశం చేసింది. సిపిఐ (ఎంఎల్) పీపుల్స్ వార్ (నేటి మావోయిస్టు పార్టీ) రాజకీయాలను గాఢంగా నమ్మాడు. తరువాత ఆంధ్రప్రదేశ్ పౌరహక్కుల సంఘంలో చేరాడు. 1983లో ప్రధాన కార్యదర్శి అయ్యాడు. తరువాత ఏడాది పోలీసు ఎస్సై యాదగిరి రెడ్డి హత్యకేసులో ఇరికించారు. 'నాసా' కింద ఖైదు చేయబడ్డాడు. తరువాత ఆయనపై కొంతకాలానికి నాసాను ఉపసంహరించారు.

తొలి రచనలు

బాలగోపాల్ తొలి రచనలు లోతైనవి, సునిశితమైనవి. ఆయనకు పీపుల్స్ వార్‌తో అనుబంధాన్ని నిరూపించేవి. ఆయన మార్క్సిస్టు తార్కిక రచనా శైలిని తనతోపాటు పౌరహక్కుల ఉద్యమంలోకి తెచ్చాడు. ఎ.ఆర్. దేశాయి రైతాంగ పోరాటాల మీద రాసిన రచనలపై, తెలంగాణ పోరాటం మీద, ఎన్‌కౌంటర్ల మీద, ఫెమినిస్టుల రచనల గురించి ఆయన రాసిన సమీక్షలలో ఈ అసహనశైలిని గమనించవచ్చు. ఆయన ఎం.ఎల్.పార్టీలో కొనసాగితే మావోయిస్టుల ఉద్యమానికి చెందిన గొప్ప మార్క్సిస్టు - లెనినిస్టు సిద్ధాంతవేత్త అయ్యుండేవాడు. లేకపోతే పట్టుబడి కాల్చి చంపబడేవాడు. ఎర్రెర్రని జెండా ఎన్నియలో పాటలో గద్దర్ గానంచేసిన మృతుల జాబితాలో చేరేవాడు. పౌరహక్కుల ఉద్యమంలో ఎం.ఎల్ పార్టీకి ఒక గొప్పమేధస్సు అవసరమైంది. రాజ్యాన్ని ఎదిరించేందుకూ, పార్టీ వారిపై జరిగే అత్యాచారాలను ప్రచారం చేసేందుకూ. అలాంటి ప్రచారం ఉద్యమవ్యాప్తికి దోహదం చేస్తుంది.

సామాజిక మార్పు గురించిన రాజకీయాల్లో బాలగోపాల్ ఏనాడూ విశ్వాసం కోల్పోకపోయినప్పటికీ, ఎంఎల్ పార్టీల నిరంకుశ రాజకీయ కార్యాచరణలు అభ్యంతరకంగా భావించారు. పీపుల్స్‌వార్ పార్టీ రాజకీయాలతో తెగతెంపులు చేసుకున్నాక వారి ఆశయానికి, వారి నిరంకుశ కార్యాచరణకు మధ్య వైరుధ్యాన్ని ఆయన మరింతగా దర్శించగలిగాడు. కార్యాచరణలోని వికృత చర్యలన్నింటినీ ఆమోదించాలని ఆశయం కోరుకుంటుంది. బాలగోపాల్ మార్పును తిరస్కరించాడు. ఎందుకంటే మార్క్సిస్టు సిద్ధాంత ప్రాతిపదికన ఏర్పడిన వ్యవస్థలు వికృత రూపాలను ప్రదర్శించాయి. సోవియెట్, తూర్పు - ఐరోపా అనుభవాల తర్వాత కూడా చైనాలో కూడా అది కొనసాగింది. హక్కుల ప్రచారోద్యమంలో శిక్షితులైన ప్రజలు ఉత్ప్రేరకంగా పనిచేసి తెచ్చే సామాజిక మార్పు గురించి అపరిపక్వ భావనలు బాలగోపాల్ మదిలో ఉన్నట్టున్నాయి. టామ్ పెయిన్ 'రైట్స్ ఆఫ్ మాన్' గ్రంథంలో చెప్పిన భావనలకు ఆయన దగ్గరౌతున్నట్టుగా నాకనిపించింది. ఏడమ్ ఈవలు దుస్తులు వేసుకొని అమాయకత్వాన్ని కోల్పోయారు. ప్రభుత్వం కూడా ప్రజలు కోల్పోయిన అమాయకత్వ చిహ్నమే (దుస్తులుగా) అని టామ్ పెయిన్ రాశారు. ప్రజలందరి సాధికారతను బాలగోపాల్ నమ్మారు. గ్రామ పంచాయితీల గురించిన 73, 74వ రాజ్యాంగ సవరణల ద్వారా పటిష్ట పర్చబడిన ప్రజాప్రాతినిధ్య వ్యవస్థ బహుశా ప్రజాసాధికారత ప్రదర్శితమయ్యే నిర్మాణం అని అలాంటి వారి నమ్మకం.

ప్రజాతంత్ర పత్రిక ప్రత్యేక సంచికలో (2001 మార్చి) తెలుగు నవలపై ఇచ్చిన ఇంటర్వ్యూలో మార్క్సిస్టు ప్రాపంచిక దృక్పథం గురించి బాలగోపాల్ అసంతృప్తి వ్యక్తం చేశారు. తన తాత్విక పరిశోధనలు సంతృప్తికరమైన దశకు చేరుకున్నాయని చెప్పారు. అయినప్పటికీ తన దృక్పథం ఏమిటో వివరించే కర్తవ్యాన్ని ఆయన పరిపూర్తి చేయలేదు. మార్క్సిజం మీద సందేహాలు లేవనెత్తినవాళ్ళలో బాలగోపాల్ మొదటివాడు కాదు. కొమింటర్న్ నుంచి బహిష్కృతుడైన ఎంఎన్‌రాయ్ మార్క్సిజాన్ని అధిగమించాలని భావించాడు. తనదైన సిద్ధాంతాన్ని తయారు చేశాడు. రాడికల్ హ్యూమనిజం తలెత్తేందుకు బాటలు వేశాడు. రాజకీయాల్లో ఆయన బృందం పెద్దగా సాధించిందిలేదు. పౌరహక్కుల ఉద్యమంలో అది బాగా ప్రాచుర్యమైంది. తార్కుండే, న్యాయవాది సిటి ధారు (గుజరాత్), ఎంవి రామ మూర్తి (ఆంధ్రప్రదేశ్) గుర్తుకొస్తారు.

విమర్శ పట్ల, భేదాభిప్రాయం పట్ల అసహనం అనేది అన్ని కమ్యూనిస్టు పార్టీలలో కొనసాగుతున్న సంప్రదాయం, పార్టీ పట్ల ఎలాంటి మినహాయింపులు లేని విమర్శవల్ల బాలగోపాల్ పార్టీ నుంచి వైదొలగవలసి వచ్చింది. తెలుగులో 1998లో 'మూడు దశాబ్దాల నక్సల్బరి' పేరిట ఒక వ్యాసం రాశాడు. దాన్లో మొదటి వాక్యం ఇలా : "నక్సలైట్ ఉద్యమాల వల్ల జరిగిన మేలు గురించి చెప్పేవాళ్ళు, రాసేవాళ్లు చాలామంది ఉన్నారు. కాబట్టి నేను ఆ ఉద్యమం చీకటి కోణాల గురించే చెబుతాను".

ఆ పుస్తకం అంతటిలో ఉద్యమ నిరంకుశ రాజకీయ చర్యలపై నిర్మొహమాట విమర్శ ఉన్న వ్యాసం అదొక్కటే. (అందులో మనోరంజన్ మొహంతి, జి.హరగోపాల్, ఎన్.వేణుగోపాల్. వరవరరావు వ్యాసాలు కూడా అచ్చయ్యాయి). అలాంటి విమర్శ చేసేందుకు అత్యున్నత మేధోధైర్యం కావాలి. ఆయన శైలిలోని నిష్కపటత్వం మావోయిస్టుల రాజకీయ కార్యాచరణలోని అభ్యంతరకర పార్శ్వాన్ని ధైర్యంగా బహిర్గతం చేసింది. బాలగోపాల్ వ్యాసం రిచర్డ్ క్రాస్‌మన్ సంపాదకత్వంలో వెలువడిన 'ద గాడ్ దట్ ఫెయిల్డ్' పుస్తకాన్ని

గుర్తుకు తెచ్చింది. సంచలనం సృష్టించింది. 'ది గాడ్ దట్ ఫెయిల్డ్' 1950లలో చేసిన విధంగానే ఉద్యమంపై ఆశలున్న కొందరు సానుభూతిపరులలో విశ్వాసాన్ని సన్నగిల్లేలా చేసింది. బాలగోపాల్ వ్యాసంగానీ, విప్లవ ఉద్యమంనుంచి ఆయన నిష్క్రమణగానీ ఉద్యమంపై చెరగని ముద్ర వేయలేకపోయాయి. ఆయన ఏ ప్రజలతోనైతే పని చేశాడో వారి వైఖరిలో మావోయిస్టులపట్ల గమనించదగ్గ మార్పులు తేలేకపోయాయి. 'చీకటి కోణాలు' వ్యాసం ప్రతులను పోలీసులు పంచిపెట్టారు. కానీ మానవహక్కుల కార్యకర్తల మీద దాడులను మాత్రం వారు ఆపలేదు. సామాజిక మార్పుకు హింస మంత్రసానిత్వం వహిస్తుందని చెప్పే మార్క్సిస్టు సూత్రాల ప్రాతిపదికపై విప్లవాత్మక సామాజిక పునర్నిర్మాణం భావనకు బాలగోపాల్ దూరమయ్యాడు. మార్క్స్ వాడిన సృజనాత్మక పదప్రయోగం (హింస మంత్రసాని) నుంచి జనరంజక నినాదస్థాయికి చేరిన 'తుపాకీ గొట్టం ద్వారా రాజ్యాధికారం ప్రవహిస్తుంది' అనే మావో ఆలోచనా విధానానికి కూడా ఆయన వీడ్కోలు చెప్పారు.

హింస ద్వారా సామాజిక మార్పును బాలగోపాల్ ఎంచుకోలేదు. హక్కుల ద్వారా సామాజిక మార్పును ఎంచుకున్నాడు. సమస్య ఏమిటంటే హక్కుల పోరాటాలు వాటికవే సామాజిక మార్పుకు దోహదం చేయవు. మానవ హక్కుల గురించి మాట్లాతున్నామంటే హక్కుల భావనను రాజ్యాధికారానికి, కులాధిపత్యానికి వ్యతిరేకంగా వాడుతున్నామని.

'చీకటి కోణాలు' వ్యాసానికి రాజకీయపార్టీ స్పందన ఆత్మావలోకనం, దిద్దుబాటు చర్యలు కావు. అసహనంతో కూడిన విమర్శ. పార్టీ నుంచి అలాంటి దాడివల్ల ఆయన ఘర్షణ లేకుండా, గౌరవ ప్రదంగా ఎపిసిఎల్‌సిలో కొనసాగడం అసాధ్యం అయింది. కానీ మానవ హక్కుల యోధుడిగా ఆయన తన ప్రస్థానం ఆపలేదు. 1998లో మానవ హక్కుల వేదికను స్థాపించాడు. మరణించే నాటికి దేశంలో గొప్ప మానవ హక్కుల యోధులలో ఒకడిగా ప్రసిద్ధుడయ్యాడు. హక్కుల మీద ఆయన అభిప్రాయాలను సమగ్రంగా పొందుపరచిన ఏ రచనా నా దృష్టికి రాలేదు.

హక్కులు వాటికవే సామాజిక మార్పుకు దారితీసే లక్షణాలు కలవికావు. 'నిరంకుశత్వానికి, పీడనకు వ్యతిరేకంగా చివరి ప్రయత్నంగా మనిషి తిరుగుబాటును ఎంచుకునేలా బలవంత పెట్టబడకుండా వుండాలంటే శాసనాయుత పాలన ద్వారా మానవ హక్కులు కాపాడబడాలి' అన్నది మాత్రం అన్ని మానవ హక్కుల కార్యకలాపాలకు కేంద్రబిందువయ్యింది. విశ్వమానవ హక్కుల ప్రకటన (1948) పీఠికలోని ఈ హెచ్చరిక అంతరార్థం స్పష్టమైనది. హక్కులను విస్మరిస్తే పరిపాలన నిరంకుశమౌతుంది. దీనికి స్పందనగా తిరుగుబాట్లు తలెత్తుతాయి. కాబట్టి మానవ హక్కులు ఒక సుస్థిర ప్రభుత్వానికి దోహదపడతాయి. ఇందులో దాపరికంలేని రాజకీయసారం ఇమిడి ఉంది. రాజ్యాల రాజకీయ సుస్థిరత్వానికి అవసరమైన చర్యలు సూచించడం హక్కుల పని. రెండవ ప్రపంచ యుద్ధం నుంచీ రాజ్యంలో దాని పాలనా రీతులలో మెల్లగా, క్రమక్రమానుగుణంగా గుణాత్మక మార్పు అనేది ప్రధాన బోధనాంశమైంది. హక్కుల ప్రచారోద్యమం సామాజిక మార్పును తేలేదు. సామాజిక మార్పుకోసం జరిగే ఉద్యమాలను బలోపేతం చేసే హక్కుల పట్ల, న్యాయం పట్ల స్పృహను మానవ హక్కుల ప్రచారోద్యమం సృష్టిస్తుంది. ఒక ఉన్నతాశయం దృష్టి కోణం ఉన్న పార్టీతో అనుసంధానించి చేసే మానవహక్కుల కార్యాచరణ చాలా సజీవంగా వుంటుంది. లేదా ఒక నిరంకుశ పాలన వ్యతిరేకంగా ఉదారవాద ప్రజాస్వామ్యం కోసం చేసే మానవ హక్కుల కార్యాచరణ ప్రకంపనలను సృష్టిస్తుంది.

న్యాయవాదిగా

బాలగోపాల్ నాకు బాగా సన్నిహితుడు. ఎపిసిఎల్‌సి ప్రధాన కార్యదర్శిగా ఆయన ఎన్నికైన 1983లో మా సంబంధం మొదలైంది. 1993 వరకూ నేను సంస్థ అధ్యక్షుడిగా ఉన్నాను. అధ్యక్షుడుగా అప్పటికి పదిహేనేళ్ళున్నాను. పదేళ్ళపాటు మేం దాదాపు రోజు కలిసేవాళ్ళం. నేను 1994లో పియుసిఎల్ అధ్యక్షుడిగా ఎన్నికైన నాటి నుంచి మేం ఇద్దరు ఒకే రంగంలో పనిచేస్తూ వచ్చాం. తరచుగా కలిసేవాళ్ళం. అభిప్రాయాలూ, అనుభవాలూ కలబోసుకున్నాం. ఎపిసిఎల్‌సిలోకి ఆయన మేం మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనలపై మరింత దృఢనిశ్చయంతో పోరాడాం. ఆయనకు గొప్ప మేధస్సుంది. అది ఆయన కలాన్ని పదునెక్కించింది. కొందరు ప్రజాప్రతినిధులపై పోలీసు దురాగతాలకు వ్యతిరేకంగా వరంగల్ ఎంక్వైరీ కమీషన్ దగ్గర ఆయన లాయర్ అప్రెంటీస్‌గా నాకు తోడ్పడ్డాడు. అది 1997 అనుకుంటాను. ఆయన అప్పటికి బెంగళూరు నుంచి న్యాయశాస్త్ర పట్టభద్రుడయ్యాడు. నా పక్కన కూర్చొని నాకు తోడ్పడేందుకు వీలుగా వరంగల్‌లోనే ఆయనకు తన తొలి నల్లకోటును కొనిచ్చాను. ఆ తర్వాత న్యాయవాదిగా ఆయన బార్ కౌన్సిల్‌లో పేరు నమోదు చేసేందుకు నేను ప్రతిపాదించాను. నక్సలైట్లపై బెంగుళూరు కుట్ర కేసు (1992-1999) విచారణలో నాకు సహాయకుడిగా పనిచేశాడు. ఆ కేసు కొట్టశారు. దీన్‌దార్ అంజుమన్ నిషేధానికి వ్యతిరేకంగా ట్రిబ్యునల్ ఎదుట మేం హాజరయ్యాం. హైదరాబాద్, బెంగుళూరు, ఢిల్లీల్లో విచారణలో పాల్గొన్నాం. హైకోర్టులో ఆ వివాదం ఇంకా పెండింగ్‌లో ఉంది.

దాడులకు వెరవలేదు

పలుమార్లు బాలగోపాల్‌ను పోలీసులు కొట్టారు. ఆయనపై క్రూరంగా దాడి చేశారు. కానీ అలాంటి చర్యలు ఆయన నైతిక స్థైర్యాన్ని ఏ మాత్రం దెబ్బతీయలేకపోయాయి. జాతీయ మానవ హక్కుల కమీషన్ ఛైర్మన్ జస్టిస్ రంగనాథ మిశ్రా, జస్టిస్ ఫాతిమా బీవీ హైదరాబాద్‌లో 1995లో నాలుగు ఎన్‌కౌంటర్ హత్యలపై విచారణ చేపట్టారు. ఒక రోజు వరంగల్ వెళ్ళారు. ఒక గదిలో వారు విచారణ జరుపుతుంటే మరో గదిలో ఉన్న బాలగోపాల్‌ను ప్రజల సమక్షంలో మఫ్టీ పోలీసులు బాగా కొట్టారు. పాత్రికేయులు ఆ విషయాన్ని మిశ్రా దృష్టికి తెచ్చినప్పటికీ ఆయన పట్టించుకోలేదు. ఆ సాయంత్రం నేను ఆయనకు ఫోన్ చేసి మాట్లాడినా తాను ఘటనను చూడలేదు కాబట్టి పోలీసులపై చర్యలు చేపట్టబోనని చెప్పాడు. పోలీసుల దౌష్ట్యాన్ని కమీషన్ ఎదుటే నిరూపిద్దామనుకొన్నాను. మరు రోజు నల్గొండ వెళ్ళాం. నన్ను వేదికపై కూర్చొనమని మిశ్రా, ఫాతిమా ఆహ్వానించారు. కానీ నేను వేదికపై కూర్చొనడాన్ని కొందరు వ్యతిరేకించారు. నేను వేదిక దిగివచ్చాను. మానవ హక్కుల కమీషన్ ఛైర్మన్ ముందే నన్ను మఫ్టీ పోలీసులు చుట్టుముట్టారు. పిడి గుద్దులు గుద్దారు. ఛైర్మన్ నిస్సహాయంగా అగ్రహోదగ్రుడై వెళ్ళిపోయాడు. తర్వాత హైదరాబాద్‌లో పూర్తి స్థాయి విచారణ జరిగింది. మూడు ఎన్‌కౌంటర్లలో మన పోలీసులే దోషులని తేలింది. దర్యాప్తుకు కమీషన్ సిఫార్సు చేసింది. ఒక కేసును మేం నిరూపించలేకపోయామని పేర్కొంది. రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ఆ నివేదికను ఖాతరు చేయలేదు. ఎన్‌కౌంటర్ పేరిట మనుషులను చంపడాన్ని మేం సవాలు చేస్తూ వచ్చాం. అని నరహత్యలనీ, నేర పరిశోధన అవసరమని 1997లో రాష్ట్ర హైకోర్టు తీర్పు సంపాయించాం. తర్వాత, నిస్సారమైన కారణాలతో ఫుల్‌బెంచ్ ఆ తీర్పును కొట్టేసింది. విస్తారమైన ధర్మాసనం ముందు ఇతర న్యాయవాదులతో కలిసి 2008లో మేం వాదించాం. మా అభిప్రాయాలు నివేదించాం. ఏకగ్రీవ తీర్పు వెలువడింది. పోలీసుస్టేషన్‌లో ప్రతి ఎన్‌కౌంటర్ మరణాన్ని కేసుగా నమోదు చేసి దర్యాప్తు చేయాలని తీర్పు చెప్పారు. రాష్ట్ర ప్రభుత్వం సుప్రీంకోర్టులో చేసిన అప్పీలు పెండింగ్‌లో ఉంది. ఈ కేసుల్లో నేనూ బాలగోపాల్ వాదించాం.

తన తరానికి చెందిన సమర్థుడైన ఏకైక న్యాయవాదిగా బాలగోపాల్ పేరుగాంచాడు. జీవించేందుకు తమకున్న హక్కులో అపారమైన నమ్మకమున్న ఏకైక న్యాయవాదిగా ఆయన ప్రజలకు సుపరిచితుడు. వాదనలు వినదల్చుకోని న్యాయమూర్తులను సైతం తన వాదనలతో ఆకర్షించి పేద ప్రజల గొంతుకను వినిపించిన న్యాయవాది. సమర్థతలో సంపన్నుల లాయర్లతో సమానస్థాయిలో పేద ప్రజలకు న్యాయవాద సేవలందించాడు. రాజ్యాంగం ఎవరికోసం

వ్యాసం ◆ **పాణి**

బాలగోపాల్ జీవన సందేశం

బాలగోపాల్ అపురూపమైన మానవుడు.

ఆయన మరణానంతరం నివాళి వ్యాసాల్లో ఆయన్ను పరిపూర్ణ మానవుడిగా, అతీత మానవుడిగా, రుషితుల్యుడిగా, చివరి మనిషిగా రాశారు. మనిషి చేరుకోవలసిన గమ్యం గురించి చాలా తాత్వికంగా ఆలోచించిన బాలగోపాల్‌ను ఉద్దేశించి ఈ అవగాహన తగినదేనా? అని అనుమానం. జీవితంలో అర్థం కానిది ఎంతో కొంత ఉంటుందనీ, అసలు జీవితం అపరిపూర్ణమనీ భావించిన వ్యక్తి గురించి యిలా వ్యాఖ్యానించడంలో కొంచెం భావోద్వేగం పాలు కనిపిస్తుంది. జీవితం భావోద్వేగాల మయమే. పుట్టుక, పెరుగుదల, స్నేహాలు, సహజీవనాలు, ఉమ్మడి విశ్వాసాల వల్ల సాటి మనిషితో కలిగే బంధం భావోద్వేగ రూపంలో ఉనికిలో వుంటుంది. బంధమే అయినా, ఎడబాటయినా, అసలు మనిషి గురించిన ఏ తలపోతయినా భావోద్వేగాల రూపంలోనే ఉంటుంది.

అయితే జీవితాన్ని బాలగోపాల్ భావోద్వేగ రహితంగా చూసినట్టుంది. చైతన్యంతో, విలువలతో, విశ్వాసాలతో ఆయన జీవితం గురించి మాట్లాడ్డమే అందరూ ఎరిగి ఉంటారు. జీవితం గురించిన ఆయన ఆరాటమంతా అట్లాగే సాగిందని కూడా గమనించి ఉంటారు. ఉద్వేగంతో కూడిన జీవిత వ్యాఖ్యలు చాలా అరుదుగానే చేసి ఉంటాడు. వ్యవస్థల గురించి, వాటి పని తీరు గురించి, అది సృష్టించిన భావజాలాలతో మెలిగే మనుషుల వైఖరుల గురించి తీక్షణంగా, వ్యంగ్యంగా మాట్లాడి వుండవచ్చు. ఇలాంటి సందర్భాల్లో ఆయన సునిశిత మేధకు వ్యంగ్యం తోడుకావడం వల్ల ఆయన విశ్లేషణల్లో అపారమైన పదును కనిపించేది. అక్కడ కూడా భావోద్వేగ జనితమైన వ్యాఖ్యలు వినిపించేవాడు కాదు. మనిషి గురించి, మానవత గురించి తాదాత్మ్య స్థాయిలో ఆలోచించిన వ్యక్తికి యిది ఎలా సాధ్యం అయింది? అన్నదే ప్రశ్న. ఎందుకంటే మనుషుల కష్టసుఖాల గురించి పట్టింపు పెరిగే కొద్దీ అది క్షణక్షణం భావోద్వేగాల్లోకి తర్జుమా అవుతుంటుంది. ఆయనలో ఈ ప్రక్రియను నిలువరించిన శక్తి ఏమిటి?

జీవితం గురించిన తాత్విక దృష్టి అని ఒక సమాధానం చెప్పుకోవచ్చు. ఈ మాట కొంచెం అమూర్తమైనది. దీన్నే సామాజిక అభివృద్ధి చరిత్ర గురించిన అవగాహన అని నిర్దిష్టంగా చెప్పుకోవచ్చు. మానవ జీవితాన్ని దాని సకల వైవిధ్యాల్లో, క్లిష్టతలతో అర్థం చేసుకోవడానికి ఇది దోహదపడింది. జీవిత అన్వేషణలో మార్క్సిస్టు తాత్విక దృక్పథం ఒక సామాజిక చారిత్రక సిద్ధాంతంగా ఆయనలో వ్యక్తమైన కాలం ఒకటి ఉన్నది. అయితే ఈ పద్ధతిలో ఆయనకు సంతృప్తి కలుగలేదు. కొత్త మార్గంలోకి ప్రయాణించాడు. అయితే అక్కడ కూడా జీవితాన్ని అంతే హేతు పద్ధతిలో అన్వేషించాడు. కాకపోతే పైన చెప్పిన చట్రంలో కాదు, ఆ తలం నుండి కాదు. ఇదొక పెద్ద షిఫ్ట్ . అయినా సరే ఆయన జీవితం గురించి తర్కబద్ధంగానే ఆలోచించాడు. జీవితంలో అర్థంకానిదీ, వివరించలేనిదీ ఎంతో కొంత ఉంటుందనే అభిప్రాయాన్ని కేవల భావనగా, అలంకారిక వ్యాఖ్యగా ఆయన చెప్పలేదు. దాన్ని అందరూ ఆమోదించడం కష్టమైనాసరే దాని గురించి ఆయన తర్కబద్ధంగానే ఆలోచించాడని అంగీకరించక తప్పదు. మార్క్సిస్టుగా ఉన్న రోజుల్లోనైనా ఆ తర్వాతయినా బాలగోపాల్ ఆలోచనల గుండెకాయ హేతు తర్కం. ఇలా ఆలోచించేవాళ్లు మార్క్సిజానికి సమీపంలోనే ఉండాలనే

రాయబడిందో వారి కోసం, నిస్సహాయ పౌరుల కోసం లేదా ఒక పేద సమూహం కోసం తను వాదిస్తున్నాడన్న విషయాన్ని న్యాయస్థానం గుర్తించేలా చేశాడు.

మా భిన్నాభిప్రాయాలు

రాజ్యాంగం పట్ల బాలగోపాల్‌ది రాడికల్ దృక్పథం. కానీ సంస్థా గత నియమాలకు ఆయన బద్ధుడు. కోర్టుల దృష్టాంత పూర్వక న్యాయ సూత్రాలను ఆయన ఆమోదించాడు. కానీ ఆ సూత్రాల పరిధులను విస్తరించేందుకు ప్రయత్నించలేదు. పేదల న్యాయతత్వశాస్త్రాన్ని ముందుకు తీసుకుపోయే కొత్త సూత్రాలు కనుగొనే కొంగొత్త భూమికను సృష్టించేందుకు ఆయన పూనుకోలేదు. నా అభిప్రాయం అందుకు భిన్నం. పేదవాళ్ళ తరపున వాదించే, సామాజిక మార్పుకోసం ప్రయత్నించే న్యాయవాదులుగా కొత్త భూమికను సృష్టించేందుకు మనం ఎల్లప్పుడూ కృషి చేయాలంటాను. ఆ భూమికను కనుగొని దానిని ఆమోదింప జేసేందుకు మనం ప్రయత్నించాలి. మనం కనుగొన్న కొత్త న్యాయసూత్ర భావనలను న్యాయమూర్తులకు సుపరిచితం చేయాలి. అలా వారు వాటిని మెల్లగా ఆమోదించేలా పని చేయాలి. యథాతథ వాదానికి న్యాయస్థానాలు పట్టుగొమ్మలు. సామాజిక మార్పుకు వ్యతిరేకత వాటిలో బాగా పాతుకుపోయి ఉంటుంది. కాబట్టి పేద ప్రజల తరపున వాదించే న్యాయవాదులు సామాజిక మార్పు వ్యతిరేకులతో తలపడే సమర్థతను సాధించాలి. సంపన్నులు పెట్టుకొనే న్యాయవాదుల కంటే మరింత నిబద్ధులైన, సమర్థులైన న్యాయవాదులను పేద ప్రజలు పెట్టుకొనగలగడం ప్రధానం, బాలగోపాల్ విశ్వసనీయత న్యాయమూర్తుల గౌరవాన్ని పొందింది. సామాజిక స్పృహ ఉండి, దాన్ని చేతల్లో చూపేందుకు వెనుకాడే న్యాయమూర్తులను ఇబ్బందిపెట్టేలా ఆయన వాదించాడు. ఆయన గొప్ప భౌతిక, నైతిక ధీశాలి, నైతిక ఔన్నత్యం వల్ల, నిర్భీతి వల్ల మాత్రమే ఆయన బూటకపు ఎన్‌కౌంటర్లకు చలించలేదు. ఆయన హఠాన్మరణం ఈ సంప్రదాయానికి గొడ్డలిపెట్టు. రాజ్యాంగాన్ని రాడికల్‌గా చూడడాన్ని మేం ప్రారంభించాం. బాలగోపాల్ దానిని ముందుకు తీసుకెళ్ళాడు. ఇన్‌సర్జెంట్ జ్యూరిస్ ప్రుడెన్స్‌గా అది సుపరిచితం. అలాంటి సంప్రదాయం పురోగమనానికి ఆయన అకాల మరణంతో విఘాతం కలిగింది. పియుడిఆర్ నేత సివి సుబ్బారావు జీవించి ఉన్న రోజుల్లో నాకు ఢిల్లీలో మైకేల్ టైగర్, మెడలీన్‌లేవీ విరచిత లా అండ్ ద రైజ్ ఆఫ్ కాపిటలిజం గ్రంథాన్నిచ్చాడు. ఇన్‌సర్జెంట్ జ్యూరిస్‌ప్రుడెన్స్ గురించి అందులో చదివాను. క్యూబాలో బటిస్టా సైనిక తిరుగుబాటును ముందే ఊహించిన ఫిడేల్‌కాస్ట్రో బటిస్టా అరెస్టుకోసం కోర్టులో పిటీషన్ దాఖలు చేశాడు. కానీ కోర్టు అంగీకరించలేదు. వారం తిరగ్గానే బటిస్టా తిరుగుబాటు చేసి అధికార పగ్గాలు చేపట్టి కాస్ట్రోను ఖైదు చేశాడు. కుట్ర కేసులో ముద్దాయిగా కోర్టు ముందుంచాడు. తనపై పలు హత్యా ప్రయత్నాలను తప్పించుకొని ప్రపంచంలోని ఏకైక సోషలిస్టు దేశానికి కాస్ట్రో నాయకుడిగా మనతో ఉన్నాడు.

చాలా కాలం క్రితం 1978-79లో వశిష్ట భార్గవ అధ్యక్షతన ఏర్పాటైన ఎంక్వైరీ కమిషన్ పనిలో నేను తీరుబాటు లేకుండా ఉన్నప్పుడు నా దగ్గరకు సుందరయ్య వచ్చేవాడు. కమ్యూనిస్టు ఉద్యమ రాజకీయాలు ఆయతో చర్చించేవాడిని. మీ జీవితం ముగింపుకొస్తోంది.

జీవితపు కూడికలు, తీసివేతల పట్టీ (బాలెన్స్ షీట్) తయారు చేస్తే ఏమని రాస్తారు. అని ఒక రోజు అడిగాను. ఉద్యమంలో చీలికవల్ల మావోయిస్టులైన చాలా మంది యువ మేధావులు కాల్చి చంపబడుతున్నారని ఆయన కన్నీళ్ళు పెట్టుకున్నారు. అలాంటి ఒక నేత తయారు కావాలంటే వందేళ్లు పడుతుంది అని గద్గద స్వరంతో చెప్పారు. అది ఉద్యమం ఎదుర్కొంటున్న ఒడిదుడుకు అని చెప్పారు. కామ్రేడ్ సుందరయ్య చెప్పించి నా మనోఫలకంలో మెలుగుతుంది. మరో బాలగోపాల్ రావాలంటే మరో వందేళ్ళు పట్టవచ్చు. ప్రకాశవంతమైన కొవ్వొత్తి తన కాలానికి ముందే ఆరిపోయింది. నేను బాలగోపాల్ కోసం విలపిస్తాను. అతను మరణించాడు.

(డిశంబర్ 2,3 2009 వార్త దినపత్రిక)